

מסמך רקע מקוצר בנושא:

הזכות לחירות אישית

מוגש לוועדת החוקה, חוק ומשפט של הכנסת

מאת:

ד"ר הלל סומר
אורי אייל
דורון מור

כ"ב בשבט תשס"ה
3 בפברואר 2005

תוכן העניינים

3	מבוא	חלק א:
3.....	מטרת המסמך ומבנהו.....	1.
3.....	הגדרה.....	2.
4.....	חפיפה חלקית עם "זכויות במשפט".....	3.
4	הזכות לחירות אישית כזכות חוקתית במדינת ישראל	חלק ב:
4.....	הפסיקה שקדמה לחוק-יסוד: כבוד האדם וחירותו.....	1.
5.....	חוק-יסוד: כבוד האדם וחירותו.....	2.
6	הזכות לחירות אישית בהצעות חוקה בישראל	חלק ג:
6	הזכות לחירות אישית במשפט המשווה ובמשפט העברי	חלק ד:
7	חקיקה ופסיקה ישראלית בנושא חירות אישית	חלק ה:
7	שאלות ונושאים לדיון	חלק ו:
7.....	כיצד לנסח את הזכות?.....	1.
8.....	האם לקבוע בחוקה הליכי ביקורת שיפוטית על המעצר?.....	2.
8.....	האם לקבוע בחוקה התייחסות להסגרה?.....	3.
8.....	האם לקבוע בחוקה איסור על מאסר לשם תשלום חוב?.....	4.
8.....	האם יש להסדיר את סוגיית המעצר המנהלי במפורש ובנפרד בחוקה עצמה?.....	5.
8.....	האם יש לקבוע בחוקה פיצוי למי שנפגע עקב שלילה לא מוצדקת של חירות אישית?.....	6.
9	נספח: נוסח הצעות החוקה בישראל וטקסטים בינלאומיים וזרים נבחרים בנוגע לזכות לחרות אישית	
9.....	הצעת החוקה של יהודה פנחס כהן (תש"ח-1948).....	1.
9.....	הצעת חוק יסוד: מגילת הזכויות של האדם של פרופ' קלינגהופר (תשכ"ד – 1963).....	2.
10.....	הצעת החוקה של פרופ' אקצין (תשכ"ד- 1964).....	3.
11.....	הצעת חוק יסוד: זכויות האדם והאזרח (1973) (הכנסת השביעית - ועדת משנה בראשות בנימין הלוי).....	4.
11.....	הצעת "חוקה לישראל" (בראשות פרופ' רייכמן) (1986).....	5.
11.....	הצעת חוק יסוד: זכויות האדם משנת 1989 (הכנסת ה-12 - קבוצת חברי כנסת בראשות שולמית אלונני).....	6.
12.....	הצעת החוקה של פרופ' בנדור (2000).....	7.
12.....	טיטוט הצעת המכון הישראלי לדמוקרטיה (2004).....	8.
12.....	אמנות כלליות ואזוריות.....	9.
12.....	ההכרזה לכל באי העולם בדבר זכויות האדם (האו"ם, 1948).....	(א)
12.....	האמנה הבינלאומית בדבר זכויות אזרחיות ומדיניות (1966).....	(ב)
13.....	האמנה האירופית לזכויות אדם, 1950.....	(ג)
14.....	הפרוטוקול הרביעי (1963).....	(ד)
14.....	גרמניה (1949).....	10.

חלק א: מבוא

1. מטרת המסמך ומבנהו

מסמך זה הוכן כחומר רקע לקראת דיוני ועדת החוקה, חוק ומשפט בזכות החוקתית לחרות אישית.

מסמך זה הינו תקציר של מסמך רקע מפורט יותר שהוכן על ידנו (להלן: "מסמך הרקע המפורט"), והעומד לרשות חברי הוועדה. מטבע הדברים, במסמך זה הדברים מוצגים בתמציתיות רבה, והמעוניינים להרחיב בעניין מסויים, יפנו למסמך המפורט.

2. הגדרה

למונח "חירות" מספר משמעויות עיקריות:

משמעוּתו הרחבה של המונח "חירות" מתייחסת לפעולתו של אדם כאשר אין נתונות עליו מגבלות. ההכרזה בדבר זכויות האדם בצרפת משנת 1798, אחד המסמכים הראשונים והחשובים אשר טבע את מושג החירות, הקדיש סעיף שלם להגדרתה של החירות:

Article 4. - Liberty consists in being able to do anything that does not harm others: thus, the exercise of the natural rights of every man has no bounds other than those that ensure to the other members of society the enjoyment of these same rights. These bounds may be determined only by Law.

ג'ון סטיוארט מיל הגדיר את החירות, במבוא למסה המפורסמת שלו "על החירות" את החרות הזו כ"טיבו וגבולותיו של כוח הכפיה שהרשות לחברה להשתמש בו כלפי היחיד".¹ במשמעותו הרחבה, הביטוי "חירות" (או חריות) כולל בתוכו את מרבית זכויות האדם המוכרות, ובהן חופש הביטוי, חופש הדת, חופש ההתאגדות וכיוצא בזה. לעיתים משתמשים בלשון רבים, ומכנים את הזכויות "חריות היסוד". כך כתב גם פרופ' אהרון ברק:

מבחינה לשונית 'כבוד האדם וחירותו' מתפרס על תחום נרחב של פעולות. כל פעולה הפוגעת בחייו, בגופו או בשמו הטוב של אדם פוגעת ב"כבוד האדם", וכל פעולה השוללת את חופש הרצון פוגעת ב"חירות"²

¹ ג'ון סטיוארט מיל על החירות (בתרגום א. סיימון, תש"ו) 3.

² א' ברק "זכויות אדם מוגנות — ההיקף וההגבלות" משפט וממשל א (תשנ"ב-תשנ"ג) 253, 259 (ההדגשה הוספה).

במשמעותו הצרה של המונח חירות, הוא עוסק בחירות הפיזית, ממאסר, או מעצר. משמעות זו מצומצמת בהרבה מהמשמעות הרחבה, ולמעשה מבוססת על נגזרת אחת של החירות במובנה הרחב.

מסמך זה מתרכז במשמעות הצרה של המונח חירות, לקראת הדיון הנוכחי. עם זאת, התייחסויות במסמכים החוקתיים הנסקרים במסמך זה לחירות במובנה הרחב תובאנה במסגרת הסקירה.

3. חפיפה חלקית עם "זכויות במשפט"

הדיון בחלק חלק מהעניינים הקשורים בחירות הפיזית ובשלילתה קשור בנושאים המנויים בהצעת חוק-יסוד: זכויות במשפט, ובהם הזכות לפנות לרשויות שיפוטיות, חזקת הזכאות, זכויות עציר, אין עונשין אלא אם כן מזהירין, והזכות להליך משפטי הוגן.

בחלק מהצעות החוקה בישראל ובטקסטים החוקתיים במשפט המשווה, הדיון בנושאים אלו מעורב. יתכן גם שיש מקום מבחינה ניסוחית לשקול את הצמדת נושא החירות הפיזית בחוקה לנושא הזכויות במשפט.

במסמך זה לא ניכנס לעומקם של נושאי זכויות במשפט, אולם נביא את נוסחם של הצעות החוקה בישראל והטקסטים החוקתיים במשפט המשווה במלואם, לרבות בנושאים שיידונו בוועדה במסגרת הדיון בזכויות במשפט.

חלק ב: הזכות לחירות אישית כזכות חוקתית במדינת ישראל

1. הפסיקה שקדמה לחוק-יסוד: כבוד האדם וחירותו

הזכות לחירות נכללה במפורש בחוק-יסוד: כבוד האדם וחירותו כאחת הזכויות שעוגנו בו כזכות חוקתית. ואולם, גם לפני שנחקק חוק יסוד: כבוד האדם וחירותו, היה הערך של החירות, על משמעויותיו הצרה והרחבה, שלוב בשיטת המשפט הישראלית.

כך, למשל, ביחס למשמעות הצרה (חרות ממעצר וממאסר), פסק בית המשפט העליון:

"הזכות היסודית והבסיסית ביותר היא חירותו של אדם, ואין לשלול זכות יסוד זו אלא אם הדבר נקבע כך מפורשות בחוק - כגון, בענין מעצר של חשוד ברצח וכיוצא בזה - או לאחר ההרשעה והשתתת עונש של מאסר."³

ואילו ביחס למשמעות הרחבה, הכוללת במושג "חירות" את מרבית הזכויות המוכרות, נאמר בפסיקה כך:

³ ב"ש 16/87 צננאשוילי נ' מ"י, פ"ד מא(2) 281.

"קבלתה של נקודת המוצא המשפטית, כי ההכרה בחירויות היסוד היא חלק מהותי מן המשפט בישראל טומנת בכנפיה גם את המסקנה כי חירויות היסוד מהוות חלק מן המשפט, כשמן וכיעודן, היינו ככללי-יסוד המנחים ומגבשים דפוסי המחשבה והפרשנות המשפטית ומשפיעים עליהם מכוחם ומגמתם".⁴

2. חוק-יסוד: כבוד האדם וחירותו

חוק יסוד: כבוד האדם וחירותו מכיל מספר התייחסויות לביטוי חירות, על משמעויותיו השונות. ראשית, כבר בשמו של חוק-היסוד מופיעה המילה "וחירותו". שנית, פסקת עקרונות היסוד, בסעיף 1 לחוק-היסוד, מציבה כחלק מהערכים עליהן מושתתות זכויות היסוד של האדם בישראל את היותו "בן חורין":

1. עקרונות יסוד

זכויות היסוד של האדם בישראל מושתתות על ההכרה בערך האדם, בקדושת חייו ובהיותו בן חורין, והן יכובדו ברוח העקרונות שבהכרזה על הקמת מדינת ישראל.

שלישית, פסקת המטרה בסעיף 1א לחוק-היסוד קובעת כי מטרת חוק-היסוד היא

"להגן על כבוד האדם וחירותו כדי לעגן בחוק-יסוד את ערכיה של מדינת ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית."

ורביעית, סעיף 5 לחוק-היסוד עוסק במפורט בחירות האישית, הפיזית, וקובע כדלקמן:

5. חירות אישית

"אין נוטלים ואין מגבילים את חירותו של אדם במאסר, במעצר, בהסגרה או בכל דרך אחרת"

דומה כי בעוד המונח "חירות" בשם החוק ובפסקאות עקרונות היסוד והמטרה צריך להתפרש במשמעותו הרחבה, הכוללת את מרבית הזכויות, סעיף 5 לחוק, העוסק בזכות לחירות אישית, עוסק בחירות במובנה הצר, של החירות הפיזית.

בעניין צמח ביטל בית המשפט העליון סעיף בחוק של הכנסת, בפעם השנייה מאז חקיקת חוקי היסוד החדשים ובפעם הראשונה בשל היות הסעיף המבוטל פגיעה בזכות לפי חוק-יסוד: כבוד האדם וחירותו. בית המשפט העליון קבע כי התקופה המקסימלית של 96 שעות שהיתה קבועה בחוק כתקופה שלגביה ניתן לתת פקודת מעצר לחייל ללא צורך באישור של בית משפט

⁴ ד"ר 9/77 חברת החשמל לישראל בע"מ נ. הוצאת עיתון "הארץ" בע"מ, פד"י לב(3) 337, 359

פוגעת בחירות במידה העולה על הנדרש, ופסל הוראת חוק זו, תוך שהוא למעשה כופה על המדינה לתקן את החוק לתקופה שלא תעלה על 48 שעות.⁵

חלק ג: הזכות לחירות אישית בהצעות חוקה בישראל

הצעות החוקה בישראל נטו, בעבר, לנוסח מקיף הרבה יותר מהנוסח הקצר יחסית בחוק-יסוד: כבוד האדם וחירותו. בחלק מההצעות קיימת גם התייחסות לחירות במובנה הרחב.⁶ חלק מההצעות כללו הוראות מפורשות בדבר עילות המעצר,⁷ ואילו אחרות הסתפקו בקביעה כללית שמעצר יהיה רק מכוח הוראה בחוק ותוך קביעתם של תנאים כלליים.⁸ ברוב החוקות נכללו הוראות בדבר הליכי ביקורת שיפוטית על המעצר,⁹ ובדבר זכויות האסיר או העציר.¹⁰ נושאים נוספים, שהוזכרו במפורש רק בהצעת חוקה אחת או שתיים, כללו:

- מעצרים מנהליים¹¹
- זכותו של אסיר שלא כדין לקבל פיצוי מהמדינה¹²
- איסור על מאסר לשם תשלום חוב¹³

למסמך זה צורף נספח ובו נוסח הצעות החוקה הישראליות בנושא הזכות לחירות אישית.

חלק ד: הזכות לחירות אישית במשפט המשווה ובמשפט העברי

1. מסמכים בינלאומיים וזרים רבים אוסרים על מעצר או משמורת "שרירותיים".¹⁴ עם זאת, לא נמצאה משמעות מיוחדת או עדיפות לנוסח זה.
2. מסמכים בינלאומיים וזרים רבים קובעים במפורש איסור על מאסרו של אדם בשל חוסר-יכולת למלא אחר התחייבות חוזית.¹⁵
3. במסמכים בינלאומיים וזרים רבים נקבעה חובה מפורשת להביא עצור מייד (promptly) בפני שופט.¹⁶

⁵ בג"צ 6055/95 צמח נ' שר הבטחון, פ"ד נג(5) 241

⁶ הצעת פרופ' אקצין; הצעת המכון הישראלי לדמוקרטיה.

⁷ הצעת יהודה פנחס כהן; הצעת פרופ' קלינגהופר; הצעת פרופ' אקצין;

⁸ הצעת בנימין הלוי; הצעת חוקה לישראל; הצעת שולמית אלוני

⁹ הצעת יהודה פנחס כהן; הצעת פרופ' קלינגהופר; הצעת פרופ' אקצין; הצעת בנימין הלוי, הצעת חוקה לישראל; הצעת המכון הישראלי לדמוקרטיה.

¹⁰ הצעת יהודה פנחס כהן; הצעת חוקה לישראל, הצעת המכון הישראלי לדמוקרטיה.

¹¹ הצעת יהודה פנחס כהן;

¹² הצעת יהודה פנחס כהן; הצעת פרופ' קלינגהופר.

¹³ הצעת יהודה פנחס כהן ("אלא במקרה רמאות").

¹⁴ ההכרזה לכל באי עולם בדבר זכויות האדם, האמנה הבינלאומית בדבר זכויות אזרחיות ומדיניות, הצ'ארטר האפריקאי, האמנה האמריקאית, חוקת צרפת, חוקת דרום-אפריקה;

¹⁵ האמנה הבינלאומית בדבר זכויות אזרחיות ומדיניות, האמנה האמריקאית, הפרוטוקול הרביעי לאמנה האירופית לזכויות אדם;

4. בחלק מהמסמכים הבינלאומיים והזרים נקבעה במפורש זכותו של מי שנעצר או נאסר שלא כדין לפיצוי.¹⁷
5. בחלק מהמסמכים הזרים והבינלאומיים, במיוחד באירופה, נקבעת "רשימה סגורה" של מצבים בהם ניתן לעצור אדם, תוך תשומת לב לפירוט המצבים שבהם מותר לעצור אדם ללא צו של שופט, או למשך הזמן בו מותר לעצור אדם ללא צו של שופט.¹⁸
6. בחלק מהחוקות נכללו הוראות מפורשות לגבי הסגרה בכלל והסגרת אזרחים בפרט.¹⁹ למסמך זה צורף נספח ובו חלק מהטקסטים הבינלאומיים והזרים, המופיעים במלואם במסמך הרקע המפורט.

חלק ה: חקיקה ופסיקה ישראלית בנושא חירות אישית

בין החוקים הישראליים העוסקים בזכות לחירות אישית ומגבילים אותה, ניתן לציין את חוק ההסגרה, התשי"ד – 1954; חוק העונשין התשל"ז - 1977, פקודת בתי הסוהר [נוסח חדש], תשל"ב-1971, חוק טיפול בחולי נפש, התשנ"א-1991, חוק הנוער (שפיטה, ענישה ודרכי טיפול), התשל"א - 1971, פקודת סדר הדין הפלילי (מעצר וחיפוש) [נוסח חדש] התשכ"ט – 1969, חוק סדר הדין הפלילי (סמכויות אכיפה – מעצרים) התשנ"ו – 1996, וחוק סמכויות שעת חירום (מעצרים) התשל"ט – 1979. תיאור של חוקים אלו ופסיקה המתייחסת אליהם הובא במסמך הרקע המפורט. סקירה מפורטת של הפסיקה הישראלית מצויה במסמך הרקע המפורט. סקירה זו עוסקת בין היתר, בסוגיית המעצר עד תום ההליכים, בפרשנות דיני המעצרים לאור חוק היסוד, ובהגבלת המאסר בהליכי הוצאה לפועל לאחר כינון חוק-יסוד: כבוד האדם וחירותו.

חלק ו: שאלות ונושאים לדין

1. כיצד לנסח את הזכות?

ניתן לנסח את הזכות לחירות אישית במספר צורות:

- הגדרת הזכות לחירות אישית – ללא פירוט של הדרכים בהן ניתן לפגוע בזכות. ("לכל אדם הזכות לחירות אישית" או "אין פוגעים בחירותו של אדם")
- הגדרה המונה את הדרכים המוכרות לפגיעה בחירות, בדומה לניסוח כיום בסעיף 5 לחוק יסוד: כבוד האדם וחירותו. ("אין נוטלים ואין מגבילים את חירותו של אדם במאסר, במעצר, בהסגרה או בכל דרך אחרת").

¹⁶ האמנה הבינלאומית בדבר זכויות אזרחיות ומדיניות, האמנה האירופית לזכויות אדם,

¹⁷ האמנה הבינלאומית בדבר זכויות אזרחיות ומדיניות, האמנה האירופית לזכויות אדם, חוקת פולין, חוקת הונגריה.

¹⁸ האמנה האירופית לזכויות אדם; חוקת בלגיה; חוקת פורטוגל, חוקת רוסיה, חוקת גרמניה, חוקת קרואטיה.

¹⁹ חלק מהוראות אלו הובאו על ידנו במסמך הרקע בנושא חופש התנועה.

- בצורה מפורטת בסגנון האירופאי וכפי שגם הוצע בהצעות החוקה הראשונות בישראל, תוך תיאור פרטני של התנאים, המסגרות והדרך בה מותר לשלול את זכותו של אדם לחירות אישית.

2. האם לקבוע בחוקה הליכי ביקורת שיפוטית על המעצר?

ברוב הצעות החוקה בישראל נכללו הוראות בדבר הליכי ביקורת שיפוטית על המעצר.

3. האם לקבוע בחוקה התייחסות להסגרה?

האפשרויות העומדות בפני הוועדה הן:

- להתייחס להסגרה כאחת הדרכים בהן פוגעים בחירות האישית (כמו בנוסח הקיים של סעיף 5 לחוק היסוד)
- לקבוע סעיף נפרד להסגרה, כפי שהוצע בחלק מההצעות ובוצע בחלק מהמחוקות הזרות.
- להתעלם מנושא ההסגרה ברמה החוקתית ולהשאיר אותו לחקיקה ולפסיקה עתידית.

4. האם לקבוע בחוקה איסור על מאסר לשם תשלום חוב?

רוב המסמכים הבינלאומיים החשובים, רבות מהחוקות הזרות ואף אחת מההצעות בישראל קבעו ברמה החוקתית כי אין לאסור אדם עקב אי תשלום חוב כשלעצמו. האפשרויות בנושא זה הן:

- לקבוע הוראה ברוח ההוראות בחוקות הזרות ובאמנות הבינלאומיות
- להתעלם מהנושא ולהשאיר אותו להתפתחות שיפוטית.

5. האם יש להסדיר את סוגיית המעצר המנהלי במפורש ובנפרד בחוקה עצמה?

הצעה כזו עלתה במפורש באחת מההצעות החוקה בישראל והיא משתמעת מכמה וכמה חוקות בינלאומיות, המונות רשימה סגורה של עילות מעצר, שאינה כוללת מעצרים מנהליים.

6. האם יש לקבוע בחוקה פיצוי למי שנפגע עקב שלילה לא מוצדקת של חירות אישית?

הנושא עולה במספר חוקות בעולם וכן בהצעות שהיו בישראל. בישראל קיימת כיום זכות עקרונית כזו בסעיף 80 לחוק העונשין.

האפשרויות העומדות בפני הוועדה:

- להתעלם מהנושא בחוקה.
- לקבוע את העקרון של פיצוי בחוקה, ולהותיר את פרטיו ומגבלותיו לחוק.

נספח: נוסח הצעות החוקה בישראל וטקסטים בינלאומיים וזרים נבחרים בנוגע לזכות לחרות אישית

1. הצעת החוקה של יהודה פנחס כהן (תש"ח-1948)

- (1)13 לא יפגע חפש האדם, אל יכלא איש אלא אם כן יצא חייב בדין, או: ניתן צו-מעצר נגדו על ידי שופט מוסמך, או נתפס בקלקלתו בשעת מעשה-עברה, או: כליאתו נחוצה כדי להביאו לפני כס המשפט באשמת עברה שנעשתה על ידו.
- (2) לא יבצע השלטון מעצרי מנע אלא בימי מלחמה או שעות-חרום, ועל פי הוראה מיוחדת בחק, אשר הוצאתה לפעל תעמוד תחת הפקוח המתמיד של בית הנבחרים.
- (3) בתוך 24 שעות להאסרו תנתן לאסיר הודעה כתובה על סיבת מאסרו ועל הרשות אשר בידיה הוא נתון, ותוך 48 שעות יובא לפני השופט. תלונה כי תוגש אל השופט על מאסר שנעשה שלא כדין, יצוה השופט על הקצין האחראי להביא לפניו את האסיר בלי דחוי ולהרצות בכתב את טעמי מאסרו. והיה אם ראה השופט כי אין דין מאסר לאיש, יצוה לשחררו מיד.
- (4) לא יוטל הסגר על אסיר בכלאו ולא ינטל ממנו הקשר עם קרוביו ומגיניו.
- (5) לא יאסר אדם לשם תשלום חוב או קיום הסכם אלא במקרה רמאות.
- (6) ...
- (8) כל הנאסר, יוצא חייב או נענש שלא כדין זכאי לגבות את פצוייו מאת המדינה.

20

" לא יוסגר איש למדינת חוץ בה עלולות להישלל ממנו זכויות יסוד אישיות ומדינתיות המובטחות בחוקה. יכולה ממשלת ישראל, לפי ראות עיניה ושיקול דעתה החפשי, לסרב להסגיר אזרח זר למדינת חוץ לשם העמדתו לדין והענשתו."

2. הצעת חוק יסוד: מגילת הזכויות של האדם של פרופ' קלינגהופר (תשכ"ד – 1963)

6. זכותו של כל אדם להיות מובטח בגופו ובחירותו.
7. מי שנעצר או נאסר, יודיעוהו מיד על סיבת מעצרו או מאסרו.
8. לא תישלל מאדם חירותו לזמן העולה על ארבעים ושמונה שעות אלא על פי אחד מאלה:
- (1) צו מעצר או פסק דין שנתן בית משפט בהתאם לחוק
- (2) פסק דין שנתן בית דין צבאי, או פקודת מעצר, או כעונש שהוטל בדיון משמעותי. הכל בהתאם להוראות החלות בענייני השיפוט הצבאי.
9. מי שטוען שנשללה ממנו חירותו שלא כדין, רשאי לבקש מבית המשפט העליון בשבתו כבית משפט גבוה לצדק שיתן צו לשחררו.
10. מי שנשללה ממנו חירותו שלא כדין, זכאי לפיצויים.

3. הצעת החוקה של פרופ' אקצין (תשכ"ד - 1964)

סעיף 15.

כל אדם הנמצא בתחומי שלטונה של מדינת ישראל זכאי במידה שווה להגנת חייו, חירותו, שלמותו הגופנית, רכושו ושאר זכויותיו, על ידי המוסדות הציבוריים ככלל ועל ידי מוסדות השפיטה בפרט.

סעיף 18.

לא יהיה בסמכותה של שום רשות ציבורית לצוות על ביטולן או הגבלתן של חירותם, כשירותם המשפטית, וזכויותיהם האישיות והקנייניות של כל אזרחי ישראל, או של כל אדם הנמצא, או שיש לו נכסים או תביעות, בתחומי שלטון המדינה, או לממש את ביטולם או הגבלתם, אלא בהתאם לסמכות הניתנת לה בחוקה, בחוקים, או על-פיהם, ולמטרות שלשמן ניתנה הסמכות הזאת.

סעיף 19.

(א) לא ייעצר ולא ייאסר אדם במדינת ישראל, ולא תישלל ממנו חירותו הגופנית באופן אחר, לא על ידי רשות ציבורית ולא על ידי אחרים, אלא על-פי צו או פסק-דין של בית משפט או בית-דין מוסמך או אם נתפס בשעת עשיית עבירה או כדי למנוע עשיית עבירה או על יסוד חשד סביר של עבירת עבירה או בהתאם לחוק השיפוט הצבאי או - בזמן מלחמה או במצב חירום - על פי צו הרשות הצבאית המוסמכת.

(ב) אדם שנשללה ממנו חירותו הגופנית על ידי רשות ציבורית כלשהי שלא על-סמך פסק-דין של בית-משפט או בית-דין מוסמך, תינתן לו תוך 24 שעות הודעה בכתב על טעמי שלילת החירות, והזדמנות סבירה תינתן לו מיד עם מסירת ההודעה להתקשר ולהיוועץ עם פרקליט לפי בחירתו. הוא ישוחרר תוך 48 שעות לאחר שנשללה ממנו חירותו כאמור, אלא אם כן הובא לפני שופט מוסמך והלה ציווה על המשך שלילת החירות לתקופת-זמן שתיקבע בצו. חלו ימי-מנוחה חוקיים בתוך התקופות שלעיל, או קיים במדינה מצב מלחמה או מצב חירום, או שנשללה חירותו של אדם על-פי צו של רשות צבאית מוסמכת-מוארכות התקופות האמורות מ-24 שעות ל-72 שעות, ומ-48 שעות - ל-96 שעות.

(ג) תלונה כי תוגש בפני שופט מוסמך על ידי מי שנשללה ממנו חירותו או על ידי אחד הקרובים אליו, על שנשללה ממנו חירותו, הן על ידי רשויות ציבוריות והן על ידי אחרים, שלא כדין או בניגוד לסעיף זה, וישתכנע השופט כי התלונה מבוססת לכאורה, יצווה השופט על המחזיקים את האדם נשוא התלונה ועל מי שייראו לו כשותפים למעשה, להופיע בפניו או בפני שופט אחר בזמן ובמקום שייקבע בצו, בלוויית האדם נשוא התלונה, ולנמק את טעמי החזקתו. אם לא ישכנעו המחזיקים והשותפים להם את השופט, כי נשוא התלונה מוחזק כדין, יצווה השופט על שחרורו מיד; צו זה לא ימנע הפעלת אחריותם האזרחית והפלילית של המחזיקים ושותפיהם עקב מעשם.

(ד) במידה שנבצר מאת שופטים אחרים במדינה לפעול לפי סעיף-משנה (ג), ניתנת בזה הסמכות לכל שופט של בית-המשפט העליון, ולכל הרכב שופטים של בית-המשפט העליון, לפעול את כל הפעולות הנידונות בסעיף משנה (ג).

4. הצעת חוק יסוד: זכויות האדם והאזרח (1973) (הכנסת השביעית - ועדת משנה בראשות בנימין הלוי)

1. האדם הוא בן חורין. אין מטילים עליו הגבלות או חובות אלא מכח חוק.

4.

(א) כל אדם זכאי לחירות אישית; אין שוללים ואין מגבילים זכות זו במאסר, במעצר, בהגליה, בגירוש, בהסגרה או בכל דרך אחרת, אלא על פי חוק ובהליכים הקבועים בחוק.

(ב) אדם הקובל על מעשה השולל או המגביל את חירותו האישית, שלא על פי החלטת בית משפט מוסמך, זכאי לפנות לבית המשפט להכרעה תכופה בדבר חוקיות המעשה. אין מוציאים אדם אל מחוץ לתחום שיפוט המדינה, שלא על פי החלטת בית משפט מוסמך, לפני שהיתה לו הזדמנות לפנות לבית משפט להכרעה בדבר חוקיות המעשה.

5. הצעת "חוקה לישראל" (בראשות פרופ' רייכמן) (1986)

חירות האדם

8. (א) זכותו של אדם ליהנות מחירות אישית.

(ב) אין מגבילים חירותו של אדם במאסר, במעצר או בכל דרך אחרת, אלא מכח הוראה בחוק, על פי הליכים הקבועים בו ובכפוף לפיקוח שיפוטי.

זכויות עציר

11. מי שנעצר יודיעהו מיד בשפה המובנת לו על סיבת מעצרו והוא יובא בפני בית משפט במהירות האפשרית ולא יאוחר מ- 48 שעות מעת מעצרו. העציר זכאי שהודעה על מעצרו תימסר ללא דיחוי לאדם שיקבע וכן זכאי הוא להפגש לאלתר עם עורך-דין על פי בחירתו. ניתן להשהות את זכות מתן ההודעה וזכות הפגישה עם עורך-דין מכח הוראת חוק ועל פי צו של בית משפט לשם הגנה על בטחון המדינה או חיי אדם.

צו שחרור

12. כל הטוען שנשללה חרותו של אדם שלא כדין רשאי לבקש מבית משפט שיתן צו להבאתו של אותו אדם ולשחררו.

6. הצעת חוק יסוד: זכויות האדם משנת 1989 (הכנסת ה-12 - קבוצת חברי כנסת בראשות שולמית אלוני)

3. ביטחון אישי וחירות

כל אדם זכאי לחיים לביטחון אישי ולחירות.

7. חירות אישית

(א) אין מגבילים חירותו של אדם במאסר, במעצר, בהגליה, בגירוש, בהסגרה, או בכל דרך אחרת, אלא מכוח הוראה בחוק ובהליכים הקבועים על פיו, וזאת בתנאים של משטר דמוקרטי.

(ב) איו מוציאים אדם אל מחוץ לתחום שיפוט המדינה, שלא על פי החלטת בית המשפט, או לאחר שניתנה לו הזדמנות לפנות לבית משפט.

7. הצעת החוקה של פרופ' בנדור (2000)

בהצעה זו, המתבססת על חוקי היסוד הקיימים, מופיעה החירות אישית בנוסח של סעיף 5 לחוק-יסוד: כבוד האדם וחירותו.²⁰

8. טיוטת הצעת המכון הישראלי לדמוקרטיה (2004)

1. עקרונות יסוד

זכויות היסוד של האדם בישראל מושתתות על קדושת החיים, כבוד האדם, חירות האדם ועל השאיפה להשגת צדק חברתי.

3. חירות ובטחון אישי

לכל אדם הזכות לחירות אישית ולבטחון אישי.

ס' 14: זכויות העציר

א. לאדם שנעצר הזכות לאלה: שיודיעוהו עם ביצוע המעצר את עילת המעצר; שתמסר, מוקדם ככל האפשר, הודעה על המעצר לאדם הקרוב אליו; שייפגש, ללא דיחוי בלתי סביר, עם עורך דין לפי בחירתו ויטייעץ עמו, ושיודיעוהו על זכויות אלה.

אדם שנעצר בשל חשד לביצוע העבירה זכאי להיות מובא בפני רשות שיפוטית לבחינת מעצרו מוקדם ככל האפשר.

9. אמנות כלליות ואזוריות

(א) ההכרזה לכל באי העולם בדבר זכויות האדם (האוו"ם, 1948)

Article 3

Everyone has the right to life, liberty and security of person

Article 9

No one shall be subjected to arbitrary arrest, detention or exile.

(ב) האמנה הבינלאומית בדבר זכויות אזרחיות ומדיניות (1966)

Article 9

1. Everyone has the right to liberty and security of person. No one shall be subjected to arbitrary arrest or detention. No one shall be deprived of his liberty except on such grounds and in accordance with such procedure as are established by law.

2. Anyone who is arrested shall be informed, at the time of arrest, of the reasons for his arrest and shall be promptly informed of any charges against him.

²⁰ סעיף 82 להצעה.

3. Anyone arrested or detained on a criminal charge shall be brought promptly before a judge or other officer authorized by law to exercise judicial power and shall be entitled to trial within a reasonable time or to release. It shall not be the general rule that persons awaiting trial shall be detained in custody, but release may be subject to guarantees to appear for trial, at any other stage of the judicial proceedings, and, should occasion arise, for execution of the judgment.

4. Anyone who is deprived of his liberty by arrest or detention shall be entitled to take proceedings before a court, in order that court may decide without delay on the lawfulness of his detention and order his release if the detention is not lawful.

5. Anyone who has been the victim of unlawful arrest or detention shall have an enforceable right to compensation

Article 10

1. All persons deprived of their liberty shall be treated with humanity and with respect for the inherent dignity of the human person

Article 11

No one shall be imprisoned merely on the ground of inability to fulfill a contractual obligation

האמנה האירופית לזכויות אדם, 1950 (ג)

Article 5 – Right to liberty and security

1. Everyone has the right to liberty and security of person. No one shall be deprived of his liberty save in the following cases and in accordance with a procedure prescribed by law:
  - a the lawful detention of a person after conviction by a competent court;
  - b the lawful arrest or detention of a person for non-compliance with the lawful order of a court or in order to secure the fulfillment of any obligation prescribed by law;
  - c the lawful arrest or detention of a person effected for the purpose of bringing him before the competent legal authority on reasonable suspicion of having committed an offence or when it is reasonably considered necessary to prevent his committing an offence or fleeing after having done so;
  - d the detention of a minor by lawful order for the purpose of educational supervision or his lawful detention for the purpose of bringing him before the competent legal authority;
  - e the lawful detention of persons for the prevention of the spreading of infectious diseases, of persons of unsound mind, alcoholics or drug addicts or vagrants;
  - f the lawful arrest or detention of a person to prevent his effecting an unauthorized entry into the country or of a person against whom action is being taken with a view to deportation or extradition.

2 Everyone who is arrested shall be informed promptly, in a language which he understands, of the reasons for his arrest and of any charge against him.

3 Everyone arrested or detained in accordance with the provisions of paragraph 1.c of this article shall be brought promptly before a judge or other officer authorized by law to exercise judicial power and shall be entitled to trial within a reasonable time or to release pending trial. Release may be conditioned by guarantees to appear for trial.

4 Everyone who is deprived of his liberty by arrest or detention shall be entitled to take proceedings by which the lawfulness of his detention shall be decided speedily by a court and his release ordered if the detention is not lawful.

5 Everyone who has been the victim of arrest or detention in contravention of the provisions of this article shall have an enforceable right to compensation.

(ד) הפרוטוקול הרביעי (1963)

Article 1

No one shall be deprived of his liberty merely on the ground of inability to fulfill a contractual obligation.

10. גרמניה (1949)

Article 2 [Personal freedoms]

(2) Every person shall have the right to life and physical integrity. **Freedom of the person shall be inviolable.** These rights may be interfered with only pursuant to a law.

Article 104 [Legal guarantees in the event of detention]

(1) Freedom of the person may be restricted only pursuant to a formal law and only in compliance with the procedures prescribed therein. Persons in custody may not be subjected to mental or physical mistreatment.

(2) Only a judge may rule upon the permissibility or continuation of any deprivation of freedom. If such a deprivation is not based on a judicial order, a judicial decision shall be obtained without delay. The police may hold no one in custody on their own authority beyond the end of the day following the arrest. Details shall be regulated by a law.

(3) Any person provisionally detained on suspicion of having committed a criminal offense shall be brought before a judge no later than the day following his arrest; the judge shall inform him of the reasons for the arrest, examine him, and give him an opportunity to raise objections. The judge shall, without delay, either issue a written arrest warrant setting forth the reasons therefor or order his release.

(4) A relative or a person enjoying the confidence of the person in custody shall be notified without delay of any judicial decision imposing or continuing a deprivation of freedom.